

HỆ THỐNG CHÍNH TRỊ CƠ SỞ VỚI VIỆC XÂY DỰNG ĐỜI SỐNG VĂN HOÁ MỚI Ở NÔNG THÔN

NGUYỄN ĐỨC MẠNH*

1. Thực trạng đời sống văn hóa nông thôn

Văn hóa nông thôn ở nước ta, hay còn gọi là văn hóa làng xã, đã hình thành từ rất sớm trong lịch sử, bao gồm: Văn hoá vật thể và phi vật thể; các hình thức, nội dung sinh hoạt văn hoá thể hiện phong tục, tập quán, tôn giáo, tín ngưỡng, nghi lễ dòng họ,... Văn hóa làng xã hợp lưu với văn hóa của các dân tộc thiểu số đã tạo thành văn hoá dân tộc Việt Nam đa dạng, phong phú, nhiều màu sắc.

Từ bao năm nay, mỗi đơn vị thôn làng, bản, ấp đều có đời sống văn hóa, như: hội đình, hội làng, hội nghề, hội chèo, hội hát, thả diều, thả chim, chơi trâu, chơi gà, đánh đu, ném còn và các trò chơi dân gian khác. Tuy nhiên, do tác động của kinh tế hàng hóa thị trường mấy chục năm qua, nhiều hoạt động văn hóa trong số đó đã bị thương mại hóa và theo đó, đời sống văn hóa tinh thần ở nông thôn nói chung đã bộc lộ những mặt lạc hậu.

Nhiều vùng thôn quê trước đây vốn có bản sắc văn hóa, thuần phong mỹ tục, nay dần mai một và bị lấn át bởi các hiện tượng rượu chè, cờ bạc, lô đề, mê tín dị đoan, buôn thần bán thánh, nghiện hút, mại dâm, lưu manh, côn đồ, bạo lực gia đình, buôn bán lừa đảo, trộm cắp tài sản, xâm hại các công trình công cộng, kể cả

các công trình quốc gia,... Người nông dân, nhất là những người phụ nữ vốn đã lam lũ, vất vả bởi cuộc sống nghèo khó, vốn thường đau yếu, bệnh tật bởi tập quán ăn ở, sinh hoạt lạc hậu, bởi nạn ô nhiễm không khí, nguồn nước do các cơ sở sản xuất, chế biến công nghiệp gây ra, thì nay lại còn phải lo lắng, bất an bởi các hiện tượng tiêu cực, tệ nạn xã hội có chiều hướng gia tăng, diễn biến phức tạp.

Hệ thống chính trị cơ sở bao gồm đảng, chính quyền, các tổ chức đoàn thể ở nhiều địa phương, cơ sở chưa thực sự phát huy được vai trò, chức năng, nhiệm vụ theo quy định; chưa trở thành lực lượng nòng cốt trong việc lãnh đạo, tổ chức, vận động quần chúng xây dựng đời sống văn hóa và phòng chống các hiện tượng tiêu cực, tệ nạn ở nông thôn. Tình trạng yếu kém, bất cập về nhận thức chính trị, xã hội, về năng lực, trình độ tổ chức thực hiện chính sách, pháp luật và các hiện tượng bè phái, dòng họ, tranh giành quyền lực, tham ô, hối lộ, mất dân chủ, mất đoàn kết... tồn tại trong tổ chức đảng và chính quyền đã có nơi, có lúc trở thành tiêu điểm gây phản cảm, gây trở ngại và làm giảm niềm tin của người dân đối với công cuộc xây dựng và phát triển kinh tế - xã hội nông thôn.

Có thể nói, nội dung và tiêu chí thể hiện của các khái niệm văn hóa, như: Văn hóa chính trị, văn hóa hành chính, văn hóa quản lý, văn hóa pháp luật, văn hóa dân chủ, văn hóa giáo dục,

* ThS. nguyên giảng viên Học viện Hành chính quốc gia

văn hóa ẩm thực, văn hóa giao tiếp, văn hóa tâm linh, văn hóa kinh doanh, văn hóa đọc, văn hóa tình dục, văn hóa thời trang... đều chưa được người nông dân biết đến. Nói chung, ở nhiều vùng nông thôn, các phương tiện vật chất, vật phẩm, đồ dùng sinh hoạt mang dấu ấn văn hóa tuy có phong phú, đa dạng và ngày một nhiều lên, nhưng nội dung sinh hoạt văn hóa và đời sống tinh thần của người nông dân thì lại nghèo nàn, đơn điệu, vô cảm và hình thức hơn rất nhiều so với thời kỳ bao cấp trước đây.

Sự phát triển kinh tế bao giờ cũng theo các cách thức khác nhau; có cách thức do nhà nước vạch ra như là một biện pháp chính sách, có cách thức do người dân tự mở trong khuôn khổ hành lang pháp luật và cũng có cách thức tự cấp, tự túc. Song kinh tế dù phát triển theo chiều hướng, cách thức nào và con người ta dù giàu hay nghèo, thì cũng đều có nhu cầu sinh hoạt văn hóa, hưởng thụ và sáng tạo văn hóa, như: Xem sách, đọc báo, nghe nhạc, xem phim, xem kịch, làm thơ, vẽ tranh, nghiên cứu khoa học, đi lễ nhà thờ, giao tiếp bạn bè, tham quan, du lịch, vui chơi giải trí... Chính từ những nhu cầu rất tự nhiên, rất con người này mà xã hội loài người đã phát triển từng bước đến những nấc thang văn minh. Nhiều năm lại đây ở các nước tư bản văn minh phát triển, đa số dân cư người ta đã vượt qua các nhu cầu vật chất thông thường để tìm kiếm, gia tăng sự vui sướng bằng cách đi tham quan du lịch để chiêm ngưỡng, thụ hưởng các giá trị văn hóa vật thể và phi vật thể ở trong hoặc ngoài nước. Một số quốc gia, như Trung Quốc, Singapore, Hàn Quốc, Malaysia, Thái Lan... cũng đã từng có thời kỳ chỉ chú trọng đầu tư cho mục tiêu tăng trưởng kinh tế bằng mọi giá, xem nhẹ yếu tố văn hoá, giáo dục và phát triển xã hội dân chủ cho nên sự phát triển về kinh tế - xã hội không đạt được các

tiêu chí hài hoà, ổn định, bền vững. Nhưng sau đó họ cũng đã nhanh chóng rút ra được các bài học để điều chỉnh, cho nên họ mới có được hình ảnh như ngày nay. Trong khi đó ở nước ta cho đến hiện nay, đa số dân cư vẫn còn phải hàng ngày “lao tâm khổ tứ”, thậm chí cãi vã, giành giật nhau chỉ vì miếng cơm manh áo, đồng tiền bát gạo, vật dụng thông thường.

Chủ trương, đường lối của Đảng và Nhà nước về xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn nói riêng, trong cả nước nói chung không chỉ nhằm kế thừa, phát huy các giá trị văn hoá truyền thống tốt đẹp, giàu bản sắc dân tộc Việt Nam để trên cơ sở đó tiếp thụ văn hóa, văn minh thế giới; mà còn tạo sự cân bằng, bền vững cho sự phát triển kinh tế. Thực tế những năm vừa qua đã cho thấy ở địa phương nông thôn nào mà đảng, chính quyền và người dân có sự nhận thức, quán triệt sâu sắc chủ trương, đường lối phát triển kinh tế gắn với thực hiện quy chế dân chủ, xây dựng đời sống văn hoá mới, phát triển cộng đồng học tập, đoàn kết thì đời sống kinh tế - xã hội của địa phương đó phát triển ổn định và mang tính bền vững, các hiện tượng tiêu cực tệ nạn xã hội giảm bớt. Thí dụ rõ nhất, sống động nhất minh chứng cho thực tế đó là kết quả xoá đói giảm nghèo, phát triển cộng đồng bền vững ở nhiều địa phương trong cả nước hiện nay.

2. Chức năng, nhiệm vụ của hệ thống chính trị cơ sở trong việc xây dựng đời sống văn hoá mới ở nông thôn

1. Xây dựng đời sống văn hoá mới ở nông thôn là một hợp phần của công cuộc xây dựng nông thôn mới; là công việc thường xuyên, liên tục, trực tiếp hàng ngày của hai chủ thể: Hệ thống chính trị cơ sở và các tầng lớp cư dân nông thôn. Trong mối quan hệ giữa hai chủ thể này thì hệ thống chính trị đóng vai trò quyết định với các

chức năng, nhiệm vụ lãnh đạo, tuyên truyền vận động, tổ chức quần chúng triển khai và thực hiện sự quản lý nhà nước về văn hóa. Cần nhận thức rõ quá trình xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn là một quá trình tổ chức thực hiện các nội dung, mục tiêu: (1) Mở rộng, nâng cao khả năng sáng tạo, tiếp nhận và thụ hưởng các giá trị văn hoá của cộng đồng dân cư nông thôn gắn liền với phát triển kinh tế; không nhất thiết phải chờ đến khi kinh tế phát triển mới xây dựng, phát triển văn hóa; (2) Bảo tồn, phát huy, phát triển bản sắc văn hoá dân tộc; chỉnh trang, nâng cấp các di tích văn hoá lịch sử; giữ gìn phong tục, tập quán tốt đẹp đi đôi với đấu tranh chống các thói hư tật xấu, suy thoái đạo đức, ngăn chặn, loại trừ văn hoá đen, độc hại ngay từ mỗi đơn vị thôn làng, bản, ấp; (3) Bảo đảm sự an toàn, thuận lợi, thoải mái cho khách tham quan, du lịch trong nước và nước ngoài đến các địa phương có các di tích văn hoá, lịch sử, danh lam thắng cảnh đã được nhà nước xếp hạng và quốc tế công nhận.

2. Đội ngũ cán bộ hệ thống chính trị cơ sở cần được học các lớp bồi dưỡng về nhận thức và tập huấn về kỹ năng thực hiện việc xây dựng đời sống văn hóa mới tại các trường chính trị - hành chính địa phương. Chính quyền và Mặt trận cần phổ biến nội dung, ý nghĩa của việc xây dựng đời sống văn hoá mới cho nhân dân dưới các hình thức thông tin trên loa đài hoặc họp dân để thảo luận, tọa đàm. Chính quyền cần cử cán bộ của ủy ban phối hợp với cán bộ Mặt trận và trưởng thôn, bản, ấp tổ chức họp dân lấy ý kiến, nhất trí thực hiện quy chế dân chủ và xây dựng hương ước, quy ước; hoặc hoàn thiện hương ước, quy ước nếu đã có. Yêu cầu của việc xây dựng hương ước, quy ước là phải phù hợp với các quy định pháp luật; phải kế thừa và phát huy thuần phong mỹ tục địa phương; phải được đa số (2/3) dân cư nhất trí

thông qua, nhất trí cam kết thực hiện và phải loại trừ hiện tượng lôi bè kéo cánh dòng họ, cục bộ địa phương kiểu “phép vua thua lệ làng”.

3. Nghị quyết của Hội đồng nhân dân cần xác định rõ nguồn ngân sách, hoặc khả năng tạo nguồn ngân sách cho việc xây dựng, bảo tồn, phát huy văn hóa cơ sở; cho việc thù lao và khen thưởng đối với tổ chức, cá nhân được ủy quyền quản lý, hoặc có thành tích, sáng kiến xây dựng đời sống văn hóa mới. Nghị quyết của hội đồng nhân dân và kế hoạch của ủy ban nhân dân xã, thị trấn về xây dựng đời sống văn hoá phải được trưởng thôn, bản, ấp phổ biến cho nhân dân biết để nhằm thực hiện phương châm: dân biết, dân bàn, dân làm, dân đóng góp ý kiến, tiền của, dân kiểm tra và dân hưởng; mặt khác là còn nhằm đề cao ý thức trách nhiệm tự quản của dân đối với việc xây dựng đời sống văn hóa mới.

Để bảo đảm chất lượng và tính bền vững của việc xây dựng đời sống văn hoá mới ở nông thôn thì việc xây dựng gia đình văn hoá phải được chú trọng, được coi là yếu tố hạt nhân. Tiêu chí về gia đình văn hoá mới ở mỗi địa phương không hoàn toàn giống nhau; nhưng về cơ bản đều đưa ra những tiêu chí chung là: Gia đình chấp hành nghiêm túc, đầy đủ chính sách pháp luật và các quy định của cộng đồng dân cư ghi trong hương ước, quy ước; gia đình hoà thuận, tích cực học tập, giáo dục con cái theo tinh thần của hội khuyến học (đây là một tiêu chí có ý nghĩa giáo dục ban đầu có chất lượng trong việc cung cấp nguồn nhân lực cho xã hội); gia đình không có người mắc tệ nạn, tiêu cực; gia đình đoàn kết, gắn bó, chia sẻ và có trách nhiệm với cộng đồng dân cư xóm giềng. Trong một thôn làng, bản, ấp nếu có 3/4 số hộ gia đình đạt được tiêu chuẩn gia đình văn hóa mới thì thôn làng, bản, ấp đó sẽ được công nhận là thôn làng, bản, ấp văn hóa

mới. Hiện nay có nhiều thôn làng, bản, ấp được nhận biển hiệu là thôn làng, bản, ấp văn hóa. Có lẽ trong biển hiệu cần thêm chữ “mới” cho nó rõ ràng đúng với mục tiêu đặt ra vì nếu nói “làng văn hóa” thì làng nào mà chẳng có văn hóa; vấn đề khác nhau là ở chỗ *mới* hay *cũ* mà thôi.

4. Kịp thời thông tin, thông báo trên phương tiện truyền thanh công cộng về những gương người tốt việc tốt, về sự biểu dương, khen thưởng của chính quyền đối với những cá nhân, gia đình có thành tích đóng góp vào hoạt động xây dựng đời sống văn hoá cộng đồng và hoạt động khuyến học ở cơ sở. Đồng thời cũng thông tin cảnh báo, phê phán và xử lý bằng biện pháp hành chính, pháp luật đối với các hoạt động cưới xin, ma chay, giỗ chạp theo lối hủ tục, lạc hậu cũng như đối với các hành vi cờ bạc, nghiện hút, mê tín dị đoan, bạo hành gia đình và các hiện tượng tệ nạn, tiêu cực khác.

Có một vấn đề thuộc về tầm nhìn, đó là vấn đề chôn cất người chết. Nếu cứ theo cái đà nông thôn đua nhau xây dựng mồ mả như những năm vừa qua và hiện nay thì đất nông nghiệp sẽ ngày một thu hẹp. Nên chăng Nhà nước cần có chủ trương, quan điểm làm căn cứ cho hệ thống chính trị cơ sở tuyên truyền, vận động người dân có thân nhân tạ thế an táng theo cách thức hỏa táng để vừa tiết kiệm đất đai; vừa giữ gìn vệ sinh môi trường. Nhà nước cần quan tâm đầu tư xây dựng thêm các đài “hóa thân hoàn vũ” ở một số địa phương đông dân các tỉnh đồng bằng Bắc bộ và Nam bộ. Vấn đề này cũng nên được xem là một nội dung của việc xây dựng đời sống văn hóa mới, lối sống văn minh ở nông thôn.

5. Chính quyền phải bảo đảm tính công khai, khách quan, công bằng, hợp lý trong các việc: đầu tư xây dựng xây nhà văn hoá, câu lạc bộ, sân chơi, cấp phép cho các tổ chức, công dân làm dịch

vụ văn hoá, kể cả trong việc quản lý nguồn thu, chi từ các hoạt động văn hoá và quỹ đóng góp của dân trong việc xây dựng đời sống văn hóa.

Hiện nay các cấp chính quyền cơ sở đang thực hiện cơ chế “một cửa”, vì vậy những quy định, thủ tục, phí, lệ phí giải quyết các công việc của tổ chức và người dân có nhu cầu dịch vụ văn hoá, như dịch vụ Internet, bán hoặc cho thuê băng, đĩa hình, sách báo và các hoạt động cầu cúng, lễ hội, sửa chữa, nâng cấp các cơ sở thờ tự và quảng cáo, quảng bá các sản phẩm, ấn phẩm văn hoá... phải được niêm yết đầy đủ, rõ ràng, công khai tại trụ sở UBND xã, thị trấn.

6. Chính quyền cần có hình thức ký hợp đồng ủy quyền (tất nhiên là phải có chế độ thù lao) với trưởng thôn, bản, ấp kể cả với các tổ chức cựu chiến binh, các tổ chức tôn giáo trong việc giữ gìn, bảo vệ, khai thác sử dụng các di tích, chứng tích văn hoá, lịch sử và các cơ sở văn hoá hiện có tại các thôn, bản, ấp. Công tác quản lý nhà nước về văn hoá của chính quyền cơ sở muốn đạt được hiệu quả thì cần phải thiết lập hệ thống thông tin, báo cáo và cơ chế trách nhiệm của trưởng thôn, bản, ấp và của các tổ chức, cá nhân ký hợp đồng với chính quyền. Đây là một giải pháp vừa khắc phục tình trạng kiêm nhiệm của cán bộ, công chức cơ sở; vừa đề cao ý thức trách nhiệm cộng đồng dân cư và từng bước xã hội hoá trong vấn đề giữ gìn, quản lý văn hóa tại địa phương.

7. Chủ tịch Ủy ban nhân dân giao cho Phó Chủ tịch phụ trách văn xã phối hợp với công an, trưởng thôn, bản, ấp và cán bộ Mặt trận tổ chức kiểm tra định kỳ và đột xuất (khi có sự thông tin, phản ánh của nhân dân) đối với các hoạt động dịch vụ văn hoá trên địa bàn. Ngoài việc nhắc nhở, cảnh cáo hoặc xử phạt hành chính đối với các biểu hiện vi phạm trong dịch vụ văn hóa thì

phải lập hồ sơ gửi cơ quan pháp luật xử lý đối với các hành vi xâm phạm đất đai, khuôn viên di tích văn hoá, trộm cắp, làm hư hỏng các di tích, chứng tích, vật phẩm văn hoá, các hoạt động tàng trữ, buôn bán, tuyên truyền các sản phẩm văn hoá phản động, độc hại.

8. Để bảo đảm nâng cao hiệu lực, hiệu quả quản lý nhà nước về văn hóa và bảo đảm tính bền vững của những kết quả đạt được trong việc xây dựng đời sống văn hoá nông thôn thì việc nâng cao trình độ, năng lực, phẩm chất đạo đức của đội ngũ cán bộ, đảng viên thuộc hệ thống chính trị cơ sở được xem như là một mắt khâu có ý nghĩa quan trọng. Kinh nghiệm thực tế cho thấy công tác tuyên truyền, vận động nhân dân xây dựng gia đình văn hoá mới, cũng như công tác hoà giải mâu thuẫn dân cư, tạo dựng sự đoàn kết cộng đồng chỉ đạt được kết quả tốt khi những cán bộ, đảng viên làm những công việc này và nói chung là toàn thể cán bộ, đảng viên thuộc hệ

thống chính trị cơ sở có sự đoàn kết, có phẩm chất đạo đức, có năng lực, nói và làm đi đôi với nhau, được quần chúng tin cậy.

9. Vấn đề xây dựng đời sống văn hóa mới ở nông thôn cũng còn có liên quan đến văn hoá công sở, trụ sở làm việc của chính quyền. Về mặt hình thức, trụ sở làm việc của chính quyền - trụ sở Đảng ủy, Ủy ban nhân dân, Hội đồng nhân dân phải được xây dựng đàng hoàng, khang trang, lịch sự, sạch đẹp (nhưng không hoang phí) để không những thể hiện quyền uy nhà nước; mà còn phải thể hiện là một địa điểm văn hoá hấp dẫn.

Nói tóm lại, tiến trình, mục tiêu xây dựng đời sống văn hoá mới ở nông thôn nhanh hay chậm chủ yếu phụ thuộc vào nhận thức, đạo đức, năng lực, trách nhiệm của đội ngũ cán bộ, đảng viên, hệ thống chính trị cơ sở, như người dân vẫn thường nói: “Đảng viên đi trước, làng nước theo sau”. □

Tọa đàm
"Mặt trận
Tổ quốc
Việt Nam tham
gia xây dựng
nông thôn mới"
tại Quảng Ninh
ngày 8-6-2012

Ảnh:
KIỀU VĂN DŨNG